

Varjonyrkkeilyä Pohjolassa

– Ydinaseongelman alueellinen hallinta Suomen ulkopoliitikassa kylmän sodan aikakaudella

Lectio praecursoria

TAPIO JUNTUNEN

Viimeisen puolen vuosisadan ajan vaikuttavin tapahtuma on se, mitä ei koskaan ole tapahtunut. Olemme saaneet nauttia nyt 60 vuotta ilman ydinaseiden räjäyttämistä vihamielisessä tarkoituksessa. (Schelling 2005.)

Näin totesi ydinasepolitiikan tutkimuksen pioneereihin kuuluva Thomas Schelling taloustieteen Nobel-palkintopuheessaan vuonna 2005. Voimme nyt ulottaa Schellingin hahmottaman aikajänteen jo lähes 80 vuoteen. Tämä merkittävin tapahtuma, jota ei ole koskaan tapahtunut, ja jota ei saisi päästää koskaan tapahtumaan, leimaa edelleen vahvasti kansainvälistä politiikkaa.

Akateemisessa kirjallisuudessa tätä ilmiötä on sittemmin tarkasteltu niin sanottuna ydinase-rauhan tai ydinasevallankumouksen teesinä. Se tiivistyy ajatukseen, että ydinaseaikakaudella emme ole kokeneet maailmansotien kaltaisia suursotia (ks. Rauchhaus 2009, 261–262).

Tästä kehkeytyi jo kylmän sodan alkuvaiheilla epäntuutiiviselta vaikuttava ajatus: mitä jos tuhovoimaltaan absoluuttista paha edustavat uudet aseet voisivatkin olla maailmanrauhan tae? Jopa presidentti Paasikivi (1985, 520), jonka suhtautuminen ydinaseisiin oli parhaimmillaankin välittelevä, saattoi todeta päiväkirjassaan talvella 1955 seuraavasti: ”Vetypommi näyttää nyt olevan rauhan paras tae ja lujin ankkuri!! Tosiaan tragi-koomillista! Mutta hyvä niinkin.”

Ydinpommin kehittäjiin lukeutuva Robert Oppenheimer (1953, 529) puolestaan puhui samoihin aikoihin kahdesta pulloon suljetusta skorpionista. Ne pystyisivät taatusti tappamaan toisensa, riippumatta siitä, kumpi hyökkäisi ensin. Aivan kuten Paasikivikin, Oppenheimer viittasi tietysti Yhdysvaltoihin ja Neuvostoliittoon, jotka parhaillaan kehittivät vimmatusti ydinasevoimia. Sittemmin kahdeksan muutakin valtiota on onnistunut hankkimaan ydinaseita (näistä vain Etelä-Afrikka on vapaaehtoisesti luopunut itse rakentamistaan ydinaseista).

Ydinaseiden vihamielistä käyttöä hillitsevät moraaliset ja poliittiset pidäkkeet eivät ole kuitenkaan poistaneet valtotoimijoiden turvallisuushuolia. Ei edes ydinasevaltioiden osalta. Päinvastoin, aina 1950-luvulta eteenpäin ydinasevallat ovat tehneet massiivisia panostuksia ydinaseidensa poliittis-sotilaallisen käyttökelpoisuuden kehittämiseen. Mittavia inhimillisiä ponnistuksia on laitettu myös ydinaseiden pelotepoliittista uskottavuutta pönkittävien strategisten konseptien luomiseen.

On myös käynyt selväksi, että ydinaseet tarjoavat vankan selkänöjan voimapolitiikalle sekä erilaisille suursotaa pienemmille sotilaallisille toimille (ks. esim. Jervis 1979, 619). Venäjän hiljattainen hyökkäys Ukrainaankäy tästä tietysti valitettavan ajankohtaisena esimerkkinä. Toisaalta havahtuminen ydinaseiden massiiviseen tuhovoimaan vaikutti niin sanotun ydinasetabun vahvistumiseen. Suurvaltajohtajien tekemät päätökset olla käyttämättä ydinaseita Berliinin kriisin,

Korean sodan ja Suezin kriisin yhteydessä vankistivat osaltaan käsitystä siitä, että ydinaseet ovat täysin muista aseista poikkeavia voimankäytön välineitä (Tannenwald 2007).

Ydinaserauha, tai ydinaseiden varaan rakentunut kauhun tasapaino, oli siis alusta alkaen rakennettu kiikkerälle pohjalle (Wohlstetter 1959). Tämän tunsivat nahoissaan myös lukuisat ydinaseettomat valtiot, joiden aseman ydinasepolitiikan heijastevaikutukset tekivät toisinaan tukalaksi. Tähän liittyy myös väitöskirjani varsinainen tutkimuskohde: Suomen alueellinen ydinasevalvontapolitiikka kylmän sodan aikakaudella. Kansainvälisen ydinasejärjestyksen muotoutuminen ja siinä tapahtuneet muutokset muodostavat näin ollen pikemminkin tutkimukseni laajemman kontekstin.

Tarkastelen väitöskirjassani sitä, miten Suomi pyrki *ulkopolitiikan keinoin* hallitsemaan ydinaseiden aiheuttamia suoria ja epäsuoria uhkia Pohjois-Euroopassa. Tältä osin tutkimukseni keskiössä on Suomen ja presidentti Urho Kekkosen vuonna 1963 ensimmäistä kertaa esittämä aloite Pohjolan alueen ydinaseettoman vyöhykkeen (PYV) aikaansaamisesta. Kyseessä oli Suomen ensimmäinen ja samalla merkittävin ydinasevalvontapoliittinen avaus.

Kylmän sodan poliittiset realiteetit tekivät Suomen aseman suhteessa ydinaseongelmaan erityisen hankalaksi. Vuonna 1948 Neuvostoliiton kanssa solmitun YYA-sopimuksen velvoitteet sitoivat Suomen tosiasiallisesti Neuvostoliiton intressipiiriin ja puolustukselliseen etumaastoon. Vuotta aikaisemmin solmitussa Pariisin rauhansopimuksessa puolestaan asetettiin tiukkoja rajoituksia Suomen puolustusvalmiudelle. Suurvaltapolitiikan käännteet ja ydinaseteknologisen kehityksen piirteet puolestaan sitoivat Suomen kansainvälisen aseman ja ydinaseongelman tiiviisti yhteen.

1960-luvun taitteessa Suomessa pelättiin, että Yhdysvaltojen strategisten pommikoneiden potentiaaliset lentoreitit Suomen ilmatilan läpi voisi antaa Moskovalle verukkeen painostaa Suomea sotilaallisesti. Toisen sukupolven risteilyohjusteknologian esiinmarssi 1970-luvun loppupuolella toisti nämä huolet. Strategiset pommikoneet ja risteilyohjukset herättivät YYA-Suomessa ikäviä kysymyksiä: missä vaiheessa ja kuka pyrki ampumaan koneet alas ennen kuin ne ehtisivät oletettuihin kohteisiinsa Neuvostoliiton luoteisosissa? Miten tähän pitäisi ja olisi mahdollista valmistautua niin, että Suomen suvereniteetti ei vaarantuisi?

Vastaavasti spekulatiot Naton ydinasepolitiikan laajentumisesta ja Länsi-Saksan ydinaseistamisesta vaikuttivat nootikkriisin taustalla – tapahtuma, joka on jo melko lailla koluttu historiankirjoituksessa läpi (ks. Tervamäki 2014). Näkymä ydinaseomistusten leviämisestä Länsi-Saksan haltuun selitti myös osaltaan sitä, miksi Suomi aktivoitui 1960-luvun puolivälissä monenkeskisen ydinaseriisuntapolitiikan kentällä. Vuonna 1968 saavutettu ydinsulkusopimus oli tässä suhteessa todellinen merkkipaalu.

Joka tapauksessa edellä kuvattu tilanne asetti erityisiä vaatimuksia nimenomaan Suomen *ulkopolitiikan hoidolle*. Ydinaseriisuntadiplomatiian käytäntöjen kypsyminen 1950-luvun loppupuolelta eteenpäin avasi Suomelle mahdollisuuden pyrkiä ottamaan ydinaseongelmaa ulkopoliittikan keinoin haltuun. Tähän liittyivät myös ensimmäiset ehdotukset ydinaseettomista vyöhykkeistä, joita esitettiin Euroopassa niin Keski-Eurooppaan, Balkanin niemimaalle, Väli-merelle kuin sittemmin myös Pohjolaankin. Yksikään näistä aloitteista ei toteutunut.

Väitöstutkimukseni tarjoaa ensimmäisen kokonaisesityksen Suomen PYV-aloitteen kehityskaaresta. Suomi edisti vyöhykepolitiikkaa neljässä aallossa. Käyttämäni aaltometafora pohjautuu edesmenneen professori Osmo Apusen tutkimuksiin (ks. esim. Apunen 1980; 2005; 2012).

Siinä missä Apunen jäseni Suomen vyöhykepolitiikkaa kolmen aallon kautta, lisäksi jäsenyykseen neljännen, 1980-luvun alusta kylmän sodan päättymiseen saakka ulottuvan aallon. Sitä leimasi aikaisempia vaiheita selkeämmin ulkoasiainhallinnon virkakunnan keskeinen rooli aloitteen valmistelussa ja yhteydenpidossa varsinkin muiden Pohjoismaiden kanssa. Tähän liittyi keskeisesti tavoite edistää Pohjoismaiden välisten turvallisuuspoliittisten keskusteluyhteyksien vakiinnuttamista.

Samalla vyöhykealoite habitualisoitui lähes pysyvältä vaikuttavaksi instrumentiksi Suomen ulkopoliittikan työkalupakkiin. Siihen alkoi kerääntyä kokemusperäistä ymmärrystä niin ydinasepolitiikan kuin Suomen ulkopoliittikan luonteesta, kuten myös johtavien suurvaltojen ja muiden Pohjoismaiden turvallisuuspoliittisista ratkaisuksista ydinaseongelmaan liittyen.

Mielenkiintoiseksi tutkimuskohteeksi lähes 30-vuoden ikään ehtineen vyöhykehankkeen tekee se, että kyseessä oli alusta alkaen diplomaattinen näennäisaloite (engl. *non-starter*). Siis sellainen aloite, jonka toteutumisen mahdollisuudet tunnistettiin hyvin epätodennäköisiksi, mutta joka oli kuitenkin muodollisesti ottaen pätevä ja poliittisesti johonkin merkittäväksi tunnistettu ongelmaan kiinnittyvä.

Vyöhykealoitteen toteutumisen epätodennäköisyys perustui siihen, että Norja, Tanska ja Islanti olivat sotilasliitto Naton jäseniä. Ne toisin sanoen tukeutuivat puolustuksessaan Yhdysvaltojen laajennettuun ydinasepelotteeseen – aivan kuten Suomikin nykyään. Vaikka Norja ja Tanska linjasivatkin jo 1950-luvulla, etteivät ne tulisi sallimaan ydinasejärjestelmiä alueelleen rauhan aikana, eivät ne myöskään olleet valmiita vaarantamaan liikkumavaraansa ja uskottavuuttaan Natossa ryhtymällä neuvottelemaan kategorisista ydinasekielloista. Yhdysvaltojen kanta Pohjolan ydinaseettomuutta kohtaan säilyi kriittisenä läpi kylmän sodan. Suomen aiheet tulivatkin alusta lähtien rinnastetuksi Neuvostoliiton intresseihin. Idea aloitteeseen tulikin Moskovasta.

Suomessa vyöhykepolitiikan edistämiseen liittyikin keskeisesti tasapainoilu sen välillä, miten saavuttaa etäisyyttä Moskovan intresseihin samalla, kun haluttiin edistää suurvaltojen sotilaallisten intressien etäännyttämistä Pohjolan alueella. Tämä johti käytännölliseen harkintaan, jossa keskityttiin kasvavasti itse aloitteen sisällön ohella sen edistämisen tapoihin, ulkopoliittisten avausten ajoitukseen sekä näiden ilmentämään viiteryhmäpoliittiseen asemoitumiseen.

Varsinainen tutkimusongelmani lähteekin liikkeelle siitä, miten Suomen vyöhykealoitteen pitkäikäisyys tulisi ymmärtää, kun kerran itse aloitteen toteutumisen mahdollisuudet tunnettiin alusta alkaen hyvin etäisiksi sekä toisaalta Neuvostoliiton intresseihin kytkeytyviksi. Kyse oli eräänlaisesta varjopelistä, joka kiteytyi ajatukseen alueellisen asevalvonta-aloitteen *riittävän uskottavuuden* ylläpitämisestä. Tämä taas vaati runsaasti ulkoasiainhallinnon valmistelutyötä, resursseja ja asevalvontapoliittisen asiantuntemuksen vahvistamista aiheen ympärillä käytyihin kansainvälisiin neuvotteluihin ja diplomaattisiin prosesseihin osallistumalla.

Kehitän väitöskirjassani myös käytäntöteoreettista lähestymistapaa ulkopoliittikan tutkimukseen. Käytäntöteorian keskeinen lähtökohta on, että kaikkea merkityksellistä toimintaa leimaa käytännöllisyyden logiikan ensisijaisuus (ks. esim. Pouliot 2008). Tällä viitataan pelkistään siihen, että toimimme tässä maailmassa pääasiassa tottumusten, rutiinien ja näihin kietoutuneen niin sanotun hiljaisen taustatiedon varassa. Tietoinen hyötylaskelmointi tai toiminnan tietoinen sovittaminen yhteisöllisesti hyväksytyihin tai neuvoteltuihin normeihin ovat ikään kuin luksesta, mikä rakentuu käytännöllisyyden logiikan perustan varaan.

Yhteisöjen näkökulmasta tavanmukaisuus ja erilaiset konventiot tuottavat sosiaaliseen järjestykseen mielekkyyden tuntua. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että olisimme tyystin tapojemme orjia. Päinvastoin tottumuksellisuus ja rutiinit ikään kuin suojelevat meitä ylikuormittumiselta, jotta meillä olisi tarpeen vaatien mahdollisuus terävöittää aistimme ja päättelykykymme.

Käytäntöteorian näkökulmasta myös ulkopoliittikkaa on hedelmällistä tulkita toimintana, johon on uppoutunut kokemusperäisesti omaksuttua hiljaista tietoa, sovinnaisääntöjä sekä erinäisiä rooli-odotuksia. Näitä ei opita manuaaleja lukemalla, vaan käytännön toimintaan osallistumalla. Myös merkittävät päätöksentekotilanteet rakentuvat ulkopoliittikan valmistelua leimaavien arkipäiväisempien ”katveiden” sekä aikaisempien kokemusten varaan ja päälle.

Juuri näihin ulkopoliittisen toiminnan ja valtiotaidon arkipäiväisyyksien tuottamiin jatkuvuuksiin, muutoksiin ja murroskohtiin käytäntöteoreettinen tarkastelutapa tarjoaa hedelmällisen lähtökohdan. Käytäntöteoreettisessa lähestymistavassa ulkopoliittikkaa tarkastellaan merkityksellisenä toimintana siten, kuten tarkastelun kohteena olevat toimijat vaikuttavat toimintansa merkitykset itse ymmärtävän.

Tutkimukseni keskeisin aineisto koostuu arkistolähteistä, joita olen kerännyt viidestä suomalaisesta arkistosta. Arkistolähteet soveltuvat hyvin juuri käytäntöteoreettisesti ohjautuneen ulkopoliittikka-analyysin lähdeaineistoksi. Ne tarjoavat näköalapaikan myös ulkopoliittikan arkisempaan valmistelutyöhön. Keskeisen tulkinnallisen käsiteparin tutkimuksessani muodostaa tilannesidonnaisen tai reflektiivisen harkinnan sekä toisaalta tavanmukaisuuden ja rutiinien ohjaavan vaikutuksen välinen pysyvä jännite.

Vyöhykealoitteen tuli elää kansainvälisen ydinaseriisuntapolitiikan kentän käytäntöjen muutosten mukana. Tämä kenttä alkoikin saada vakiintuneempia piirteitä 1970-luvulla ydinsulkusopimuksen allekirjoittamisen sekä johtavien ydinasevaltojen ensimmäisten asevalvontasopimusten syntymisen jälkeen. Ajallisesti tutkimukseni empiirinen huomio painottuikin Suomen vyöhykepolitiikan kahteen viimeiseen aaltoon 1970-luvun puolivälistä eteenpäin. Tältä osin tutkimukseni tuo uutta tietoa Suomen ulkopoliittikan muutoksista kylmän sodan päättymisen yhteydessä.

Tätä aikakautta leimasi myös ydinaseongelman uudelleenmuotoutuminen; ensin Naton ja Varsovan liiton välille kehkeytyi aikalaisten silmissä uhkaavalta vaikuttanut euro-ohjuskriisi, mikä toi Suomen ulkopoliittiseksi haasteeksi edellä mainitun risteilyohjusongelman. Ydinaseuhkan eurooppalaistuminen elävöitti myös läntisten demokratioiden kansalaisyhteiskunnat mittaviin ydinaseiden vastaisiin mielenosoituksiin. Kiinnostus Pohjolan ydinaseettomuutta kohtaan lisääntyi myös muissa Pohjoismaissa 1980-luvun taitteesta eteenpäin.

Suomi alkoi kuitenkin Mauno Koiviston presidenttikaudella laittamaan jarruja kuumana velloneeseen vyöhykekeskusteluun. Hieman paradoksaalisesti näennäisaloitteen riittävän uskottavuuden ja elinvoimaisuuden takaaminen vaati, ettei sitä edistämällä tulnaisi lietsoneeksi liiaksi eripuraisuutta muiden Pohjoismaiden sisäpolitiikkaan. 1980-luvun puolivälissä alkoikin vaikuttaa siltä, että Ruotsi oli pääministeri Olof Palmén johdolla ottamassa ohjia Pohjolan aluetta koskevasta ydinaseriisuntakeskustelusta.

1980-luvun puolivälistä eteenpäin myös Yhdysvallat ja Neuvostoliitto siirtyivät Mihail Gorbatšovin valtaantulon siivittämänä rytinällä ydinasevarustelusta ydinaseriisuntaan. Joulukuussa 1987 allekirjoitettu historiallinen keskimatkan ydinasevoimasopimus (INF) oli ensimmäinen suurvaltojen välinen aserajoitussopimus, joka poisti niiden käytöstä kokonaisen aselajin

(maasijoitteiset keskimatkan ohjukset). Jälkiviisauden suomalla etuoikeudella on mahdollista arvioida, että INF-sopimus sysäsi liikkeelle kylmän sodan sotilaspoliittisen vastakkainasettelun purkautumisen.

Suomessa, ja osin myös muissa Pohjoismaissa, aikakauden asevalvontapoliittisia läpimurtoja tulkittiin kuitenkin jokseenkin varautuneesti. Oli nimittäin mahdollista, että maasijoitteisiin ohjuksiin ja Keski-Eurooppaan maantieteellisesti keskittyneet asevalvontaneuvottelut siirtäisivät asevarustelupaineet kohti Euroopan sivustoja, mukaan lukien pohjoisille merialueille. Presidentti Koivisto toi näitä huolia aktiivisesti esiin myös yksityisessä kirjeenvaihdossaan varapresidentti George H. W. Bushin ja Gorbatšovin kanssa.

Suomen kestohanke PYV-aloitteen ympärillä saavutti lakipisteensä, kun asiaa alettiin työstämään vuonna 1987 Suomen aloitteesta perustetussa yhteispohjoismaalaisessa virkamiestyöryhmässä. Vyöhykekysymys oli toisin sanoen vakiintunut viimein Pohjoismaiden väliseksi käytäntöyhteydeksi. Yhteispohjoismainen virkamiestyöryhmä työskenteli intensiivisesti lähes 40 kokouksen verran ympäri Pohjoismaita. Sen tuottama selvitys vyöhykkeen perustamiseen liittyvistä keskeisistä kysymyksistä oli valmis keväällä 1991.

Juuri kun asia oli siirrettävissä poliittisen tason keskusteluihin, mureni maaperä vyöhykekeskustelun alta pois. Neuvostoliiton hajoaminen, Saksojen yhdistyminen, kylmän sodan kaksinaapaisen järjestelmän kaatuminen ja edessä siintävä Euroopan integraatioprosessi siirsivät ulkopoliittista katsetta jo toisaalle. Samalla Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton sekä edelleen Venäjän tekemät mittavat yksipuoliset ydinaseriisuntatoimet poistivat myös niitä uhkia, joiden heijastevaikutusten hallintaan Suomen vyöhykepolitiikka oli ajan saatossa viritetty.

Yhteispohjoismainen virkamiestyöryhmä tarjosi kuitenkin Suomelle konkreettisen keskusteluyhteyden muiden Pohjoismaiden kanssa. Sen suojissa Pohjoismaat tasasivat luottamuksellisesti tietoaan muun muassa Neuvostoliiton ydinaseiden luonteesta. Vyöhykekeskustelut siis välineellistyivät yleisemmän Pohjoismaiden välisen turvallisuuspoliittisen dialogin puitteeksi.

Merkittävä symbolinen askel nähtiin syyskuussa 1990, kun Pohjoismaat protestoivat yhteisrintamassa Suomen aloitteesta Neuvostoliiton Novaja Zemljalla suorittamia ydinkokeita. Asialliseksi perusteeksi protestille esitettiin ympäristöturvallisuuteen liittyviä näkökohtia. Matka tähän Pohjoismaiden yhteiseen demarssiin oli pitkä, kun asiaa katsotaan Neuvostoliiton intresseihin yhdistetystä vuoden 1963 vyöhykealoitteesta käsin.

Palaan vielä lopuksi Oppenheimeriin ja suurvaltakeskeisen näkökulman katveisiin. Oppenheimerin metafora kahdesta skorpionista pullossa oli varsin tyypillinen aikakautensa tuote. Se pelkisti todellisuuden – kuten tietysti metaforien luonteeseen kuuluukin – kahden johtavan supervallan välisiin suhteisiin. Tosiasiassa Oppenheimerin skorpionit eivät nimittäin eläneet kaksin pullossa, vaan pikemminkin pitivät koko ihmis- ja eliökuntaa panttivankinaan. Suomen kylmän sodan aikaisen vyöhykepolitiikan elinkaaren käytäntöteoreettinen analyysi tarjoaakin mielenkiintoisen näkymän siihen, minkälaisilla panoksilla skorpionien välisen pattitilanteen sivustassa varjonyrkkeltiin.

Ulkopoliitiikan johdossa ja ulkoasiainhallinnossa vyöhykealoitteen mielekkyyttä tarkasteltiin tutkimuksessani käytössä olleen aineiston perusteella kriittisen reflektiivisesti vain harvakseltaan. Toisaalta vyöhykealoitteen yksityiskohtia ja siihen liittyvää ulkopoliittisen toiminnan tyyliä muokattiin vastaamaan kansainvälisiä ydinaseriisuntapolitiikan trendejä. Tämä viittaa tilannesidonnaiseen harkintaan.

Suomen PYV-politiikkaa ohjasi suurvaltavastuuta korostava perusvire. Siinä pyrittiin samanaikaisesti sitomaan johtavien ydinasevaltojen *poliittisia* intressejä Pohjolan alueen vakauden säilyttämiseen, sekä toisaalta etäännyttämään näiden *sotilaallisia* intressejä aluetta kohtaan. Tätä kautta vyöhykealoitteeseen itseensä alkoi keriytyä kokemuseräistä ymmärrystä ydinaseongelman hallinnan luonteesta. Sen kautta Suomessa korostettiin Pohjolan alueen geostrategi- sen aseman kytkeytymistä yleiseurooppalaiseen asevalvontakehitykseen sekä toisaalta johtavien ydinasevaltojen strategiseen tasapainojärjestelmään. Tältä osin Suomen kylmän sodan ydinase- valvontapolitiikkaa leimasi pikemmin suurvaltakeskeisen ja täten hierarkkisen ydinasejärjes- tyksen hallintaan pyrkiminen ja sen ennustettavuuden lisääminen kuin sen avoin haastaminen. Siinä sivussa ydinaseongelma alkoi vaikuttaa luonteeltaan hallittavissa olevalta, joskin myös läh- temättömältä kansainvälisen järjestyksen piirteeltä.

Väitöskirja ”Varjonyrkkelyä Pohjolassa: Ydinaseongelman alueellinen hallinta Suomen ulko- poliitikassa kylmän sodan aikakaudella” tarkastettiin Tampereen yliopistossa 2. helmikuuta 2024. Vastaväittäjänä toimi professori Henri Vogt (Turun yliopisto) ja kustoksena professori Tuomas Forsberg (Tampereen yliopisto).

LÄHTEET

- Apunen, Osmo. 1980. Three 'Waves' of the Kekkonen Plan and Nordic Security in the 1980s. *Bulletin of Peace Proposals* 11:1, 16–32.
- Apunen, Osmo. 2005. *Linjamiehet. Paasikivi-seuran historia*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Apunen, Osmo. 2012. *Silmän politiikkaa. Ulkopoliittinen instituutti 1961–2006*. Helsinki: Otava.
- Jervis, Robert. 1979. Why Nuclear Superiority Doesn't Matter. *Political Science Quarterly* 94:4, 617–633.
- Oppenheimer, J. Robert. 1953. Atomic Weapons and American Policy. *Foreign Affairs* 31:4, 525–535.
- Paasikivi, J. K. 1985. *J. K. Paasikiven päiväkirjat 1944–1956. Toinen osa 25.4.1949–10.4.1956*. Toim. Yrjö Blomstedt ja Matti Klinge. Porvoo: WSOY.
- Pouliot, Vincent. 2008. The Logic of Practicality: A Theory of Practice of Security Communities. *International Organization* 62:2, 257–288. <https://doi.org/10.1017/S0020818308080090>
- Rauchhaus, Robert. 2009. Evaluating the Nuclear Peace Hypothesis: A Quantitative Approach. *Journal of Conflict Resolution* 53:2, 258–277. <https://doi.org/10.1177/0022002708330387>
- Schelling, Thomas. 2005. *An Astonishing Sixty Years: The Legacy of Hiroshima*. Nobel Prize Lecture, 8.12.2005. <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/2005/schelling/lecture/>. Viitattu 14.2.2024.
- Tannenwald, Nina. 2007. *The nuclear taboo: the United States and the non-use of nuclear weapons since 1945*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tervamäki, Tapio. 2014. *Apua Kekkoselle vai kansainvälisen politiikan sivutuote? Noottikriisin suomalainen kuva*. Akateeminen väitöskirja. Turku: Turun yliopiston julkaisuja.
- Wohlstetter, Albert. 1959. The Delicate Balance of Terror. *Foreign Affairs* 37:2, 211–234. <https://doi.org/10.2307/20029345>

KIRJOITTAJATIEDOT

TAPIO JUNTUNEN

FT, yliopisto-opettaja

Johtamisen ja talouden tiedekunta

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

Tampereen yliopisto

tapio.juntunen@tuni.fi